

CAP A UN DESENVOLUPAMENT INTEGRAT: L'AGRICULTURA ECOLÒGICA EN UNIÓ AMB L'AGROTURISME

Magdalena Ribas Jaume

Universitat de les Illes Balears

Actualment, el sector turístic és un dels fenòmens socials més influents en la nostra economia i en la d'altres països que gaudeixen d'unes característiques semblants a les nostres; però el turisme es caracteritza per tenir uns aspectes molt diversos i a la vegada contraposats. Ofereix, per una banda, la possibilitat de coneixement de la cultura, els costums i el paisatge de la zona que es visita; i, per l'altra, influeix de manera molt directa en el risc que aquests llocs visitats puguin sofrir un deteriorament i destrucció del paisatge, que en definitiva és la causa principal d'atracció.

Aquest segon aspecte és el que trobam en el litoral mallorquí; s'ha produït un procés de destrucció tant físic com cultural, tan ràpid com devastador. L'espai, en un principi improductiu, s'ha convertit en el més ric, mentre que el centre —antic reducte agrícola—, base de l'anterior economia, ha sofert un procés de degradació degut al seu progressiu abandonament a l'inici del turisme.

Davant aquest fet, que en la majoria de casos és irreversible, s'ha apostat per un nou tipus de turisme, anomenat turisme alternatiu; aquesta nova modalitat, que en principi té la intenció de ser més respectuosa amb el medi ambient, difereix del turisme tradicional en el fet que aquest es trasllada normalment al món rural.

En principi es presenta com una alternativa a l'incipient deteriorament que sofreix el món rural, principalment a Mallorca, i es converteix en una activitat complementària pel pagès i, a la vegada, suposa una recuperació de l'antiga imatge ja perduda del camp mallorquí.

Es sap que actualment l'agricultura a Mallorca no té futur com a exportadora de productes agrícoles, ja que no pot competir amb la que es duu a terme en els països eminentment agrícoles europeus: però si la nostra agricultura té o no futur dins el mercat interior, és un aspecte que no és considerat pràcticament per ningú.

Tot el que he estat descrivint fins ara, ha suposat un fort canvi social degut, en primer lloc, a la total suplantació d'un sector econòmic com és l'agrícola per un altre que és el turístic, fet que ha provocat uns canvis socials molt forts.

Les Balears són illes i, per tant, això ha condicionat, durant segles, de manera important, el caràcter dels seus habitants; aquest fet i les contínues invasions que s'han anat succeïnt al llarg de la història, han donat com a resultat la configuració d'un caràcter molt especial, els pobladors illencs han anat desenvolupant una repulsió a tot allò que els arribava de la mar.

Però tota aquesta repulsió, que durà segles, va desaparèixer amb l'entrada del turisme; els mallorquins vam veure una nova font d'ingressos i ens convertírem en simples servidors, primer d'uns viatgers que, en un principi venien a visitar l'illa per la seva bellesa, per acabar cedint l'illa als especuladors i urbanitzadors que l'han convertida en un paradís de ciment.

El poble mallorquí s'ha vist obligat a acceptar, per un banda, l'arribada de gent d'altres països amb uns costums i maneres de viure totalment diferents a la illenca i, per altra banda, l'arribada d'una massa d'immigrants de l'Estat espanyol, la majoria dels quals provenen de llocs pobres i amb un nivell cultural bastant baix, que duen cap aquí les seves tradicions sense integrar-se en la llengua i la cultura del país.

Davant aquest fet, es pot dir que els habitants de les illes s'han vist desbordats per tot el que estava succeint en el seu territori, veien com les zones del litoral augmentaven considerablement el seu valor i com aquells que en un principi eren els pobres de la família, ara es convertien en els rics, i es començà a realitzar una venda i construcció indiscriminada a la costa.

Si en un principi el mallorquí donava l'esquena a tot el que venia de la mar, a partir d'aquest moment comença a donar l'esquena a tot el que ve de l'interior de l'illa.

En pocs anys ha oblidat aquella part de l'illa que durant segles li proporcionà tot allò que necessitava per viure i, a alguns altres, per malviure.

El que no pretenc en aquesta comunicació és decantar-me per cap dels dos sistemes de vida, perquè cada un en excés és negatiu, no podem oblidar que són molts les avantatges que el turisme ens ha proporcionat, però també hem de ser conscients de tot el que ens ha pres.

Les darreres propostes exposen que s'ha de recuperar l'espai rural, en principi a través d'una sèrie d'actuacions que permetin la recuperació d'aquestes zones desfavorides. Aquestes actuacions van des de la pràctica de l'agroturisme i la posada en marxa d'una explotació d'agricultura ecològica, la venda de productes típics de la gastronomia mallorquina, la venda d'herbes aromàtiques —com es fa a la Provença francesa—, l'artesania popular, la projecció d'itineraris a fires, mercats municipals i altres indrets peculiars, la reforestació d'algunes zones i la posada en funcionament d'explotacions cinegètiques, sense oblidar la ubicació en algunes zones de camps de golf; en definitiva es pretén dur a terme una dinamització del món rural.

Davant tot aquest programa previst en el món rural, ens podem demanar, o podem simplement deduir directament, la causa d'aquestes actuacions; de manera superficial pretén el desenvolupament de zones desfavorides sense renunciar a la condició agrícola del poble, intentant conjugar les tasques del camp amb el desenvolupament que proporcionarà el turisme.

Una de les tasques fonamentals que pretén l'Administració és el desenvolupament de l'agroturisme, que suposa un ajut que l'agricultor rep per tal d'obtenir uns ingressos suplementaris que li permetin augmentar el seu nivell de riquesa, a canvi d'oferir allotjament a totes aquelles persones que se sentin interessades per les activitats i maneres de viure del món rural.

L'agroturisme també suposa la conservació de les antigues possessions mallorquines, que en aquests moments estan soffrint un procés de degradació accelerat. Són els darrers elements que ens recorden la importància que una vegada tingué el centre de l'illa.

La pràctica de l'agricultura ecològica en aquests indrets corre el perill de convertir-se en una atracció més que el món rural ofereix al turista, passant a ser un altre element-espectacle.

Per això hem de tenir en compte que el desenvolupament de l'agroturisme basat en l'atracció de l'agricultura ecològica, sense una correcta planificació, corre el risc de destruir els propis recursos sobre els quals se sustenta, ja que, sense la conservació de l'ecosistema, no serà possible mantenir ni activitats productives estables ni garantir una certa prosperitat raonable, i es podria arribar a modificar de manera específica la cultura de la zona.

L'agricultura ecològica no és simplement una alternativa a l'agricultura química com a resposta dels excessos produïts per aquesta, sinó que suposa una nova relació de l'home amb la natura, ja que pretén aconseguir l'equilibri entre els agrosistemes, incloent-hi l'home i la seva situació en el món rural, i per això es considera necessari el manteniment de la població en aquest medi.

Però perquè es realitzi un desenvolupament integrat del món rural cal que la pràctica de l'agroturisme suposi respectar de manera total els recursos naturals, els processos ecològics essencials, i mantenir els recursos humans d'aquestes àrees i de les cultures pageses que s'estan perdent de manera accelerada.

Però el problema més greu que pot provocar la pràctica de l'agroturisme és la possibilitat de dur a terme a l'interior el que s'ha anat fent a l'exterior; és a dir, una vegada assolat el litoral, que els especuladors posin els seus ulls a les localitats situades a l'interior. Per tant el problema pot sorgir quan l'agroturisme passi a ser una alternativa econòmica independent per ella mateixa, en lloc de suposar un ajut a l'agricultor, d'aquesta manera el problema pot seguir essent el mateix o pitjor.

Aquest fenomen, en realitat, pot resultar molt temptador, ja que la productivitat d'un camp de cultiu mai podrà competir amb la rendibilitat que aconsegueixen els urbanitzadors, i moltes de vegades no resulta fàcil resistir-se a tot allò que suposi uns guanys ràpids, però a la llarga destructius.

La filosofia actual concep el món, la terra, com un recurs, un medi de producció que sempre està present i que és per a ús i benefici de l'home.

Durant els segles XVII i XVIII dominava la vella visió que concebia el món com un gran organisme amb totes les seves parts estretament lligades, i que responia a un ordre natural establert pel seu Creador. Era una visió organicista del món que s'extenia fins i tot al regne mineral, i es considerava que aquest estava subjecte a processos de generació i perfeccionament de la matèria per part de la Terra. Al mateix temps aquestes disciplines adquirien un caràcter experimental, ja que pensaven que l'home podia intervenir o més bé ajudar en alguns processos naturals; per tant, l'home ja començava a col·laborar, mitjançant les seves pràctiques, amb el mutualisme providencial.

El segle XVIII és el segle de Linné, el pare de les classificacions de la botànica moderna, i suposa el trànsit d'una actitud contemplativa a una actitud activa. Però la diferència amb l'home actual és que, durant aquesta època, l'home tracta d'emular l'obra de la natura, no de suplantar-la, com diu John Ray: «L'art de l'home mai es mesurarà amb l'art i el primor de l'estructura de l'insecte més humil». Durant aquesta època ja es comencen a preocupar per salvaguardar les reserves naturals, de reglamentar les tales dels boscos, assenyalant la relació d'aquests amb el clima i la conservació del sòl, de dur a la pràctica una agricultura, a través de rotacions i associacions de cultius,...

Però aquesta visió orgànica del món s'acabà quan sorgí la filosofia mecànica, que s'imposa a través de l'obra d'autors com Copèrnic, Kepler i Galileu; el món passa a ser concebut com un simple punt de l'Univers infinit, i amb això l'home estableix la seva posició central a l'Univers i es recolza en el poder que li atorga la raó; per això ja no importen les característiques de l'entorn si l'home les pot modificar segons els seus desitjos gràcies a l'ajut de la ciència, la tècnica i el treball.

L'obra de Newton passà a ser el model de coneixement científic, modificà la forma de concebre la natura i la va prendre com un simple potencial a explotar, on les partícules es podien modificar de manera separada. L'àmbit del que era útil passà a reduir-se a tot allò que estava directament vinculat amb les satisfaccions de l'home.

El dogma mecanicista es va anar extenent per tots els àmbits de la ciència i la vida, fins i tot s'arribaren a veure els animals i l'home com a màquines.

Però el tot, que era la raó de ser de l'anterior enfocament organícista va perdre la seva identitat i passà a convertir-se en un simple agregat on s'accedia a través de l'anàlisi parcel·lari de les coses; es sacrificaven d'aquesta manera la diversitat i les interrelacions entre les parts, és a dir, es realitzava una manipulació aïllada dels fenòmens.

S'implanta la idea de Descartes que tot quan existeix, amb l'excepció de Déu i la ment humana, són màquines que l'home pot manejar així com vulgui.

Quant a l'agricultura, els fruits d'aquesta visió mecanicista del món tenen el seu màxim exponent en l'anomenada "revolució verda".

L'agrobiologia permet manipular les característiques de les plantes i animals; la química corregeix els sòls; les màquines eviten les tasques més dures.

Però ha arribat un moment que l'home s'ha d'adonar que forma part de la natura i que no pot seguir explotant-la i controlant-la de manera irracional, sinó que té una responsabilitat ètica i moral que l'obliga a actuar de manera responsable.

Estam vivint una època en la qual ens demanam moltes de vegades si tot el que s'ha descobert fins a l'actualitat ha suposat un avenç o retrocés; per això és necessari percebre el món des de un punt de vista orgànic, on totes les parts estan relacionades unes amb les altres, i que no podem prescindir d'allò que no ens interessa o no ens resulta rendible en aquest moment.

Per tant, una planificació correcta del món rural, sense deixar-nos dur per interessos solament econòmics, pot suposar el manteniment i la protecció del patrimoni tant natural com cultural.

Sé que les darreres propostes de la comunitat europea són les d'augmentar, al llarg de la present dècada, l'activitat turística a la regió mediterrània, segons el Pla Blau del PNUMA* (Pla d'Acció per al Mediterrani), el nombre de turistes pot arribar als 380-760 milions anuals fins l'any 2000 i als 260 milions l'any 2025, enfront dels 55 milions que es registraren l'any 1984 i els quasi 100 milions de l'any 1990.

Davant aquestes dades pareix ésser que el futur de Mallorca i de les Balears ja està dictat, que el nostre destí és el de ser el jardí d'Europa, i que l'agricultura està fora de joc, però personalment crec que no hem d'oblidar la responsabilitat que tenim per defensar nosaltres mateixos el que és nostre i el que volem que sigui allò que és nostre. Crec que ha arribat un moment que hem de fer les coses per nosaltres i deixar de fer les coses perquè els turistes segueixin venint.

I per acabar pens que no hem d'arribar a la situació que exposa Ivan Illich a la següent frase: «Els nostres somnis estan estandarditzats, la nostra imaginació industrialitzada, la nostra fantasia programada».

BIBLIOGRAFÍA

ILLICH, I. *La sociedad desescolarizada*. Biblioteca de respuesta, Barral Editores. Barcelona.

FOLCH, R. *Que lo hermoso sea poderoso —Sobre ecología, educación y desarrollo*. Editorial Alta Fulla. Barcelona 1990.

«La agricultura ecológica». *Cuadernos del Banco de Crédito Agrícola*, núm 3.